

JAK NEBÝT CIZINCEM: občanství a inkluze u Castlese a Davidsona

TEORETICKÁ SOCIOLOGIE 20.STOLETÍ, SOC403

Hana Dokoupilová
13838, sociologie

Vyučující: **doc. PhDr. et Ing. Radim Marada, Ph.D.**

Datum odevzdání: **27.1.2006**

Fakulta sociálních studií MU, 2006

Proces získávání občanství by se dal přirovnat k procesu seznámení partnera s rodinou, do níž by se měl přiřzenit či přivdat. Každá rodina klade vlastní nároky na to, co má partner splňovat, aby se stal její plnohodnotnou součástí. Buď může být jen tiše respektován, nebo se aktivně podílet na životě široké rodiny, účastnit se jejích rituálů a sám nové vytvářet. Stejně jako člověk s nově nabytým občanstvím, tak i partner s nově nabytým rodinným statusem ví, že záleží jen na otevřenosti či uzavřenosti rodiny/státu, jestli se stane „jedním z nich“. A i to zdali se tak stane pouze na základě práva nebo jestli bude jako plnohodnotná součást vnímán všemi členy komunity. Stejně tak je chod rozšířené rodiny ovlivněn ochotou/touhou nového člena k/po participaci a začlenění.

Na rozdíl od Parsonse, který na koncept/ideu národního občanství nahlíží spíše jako na sjednocující a zastřešující princip, který umožňuje pluralitu etnik i náboženství, Stephen Castles s Alaistarem Davidsonem vnímají koncept národního státu kriticky. Občanský status by měl být otevřen všem a tedy by měl mít inkluzivní funkci. Vzhledem k tomu, že je ale vázán na národní příslušnost, stává se z něj naopak kategorie vysoce exkludující. Tento fakt ukazují autoři na procesu získávání občanství v kapitole „Becoming a Citizen“ v knize *Citizenship and Migration: Globalization and the Politics of Belonging*. Globalizace poukazuje na neudržitelnost modelu - **moderní stát = národ**. Ve společnosti „nomádů“, kterou se současný svět stále více stává, je člověk, který má domov všude a nikde, z pohledu legislativy nezařaditelný. Požadavky, jaké jsou na jeho začlenění kladeny jen potvrzují, že občanství znamená spíš nacionalitu, než státní příslušnost. Autoři uvádějí spoustu příkladů z legislativy různých zemí, ze kterých je patrné, že je to právě nacionalita, na které jsou zákony postaveny: ať už se jedná o dobrou úroveň ovládnutí jazyka, rezignaci na původní státní příslušnost, kladný vztah ke zvykům a tradicím státu nebo samotnou obtížnost s jakou lze tento výlučný status získat. Nacionalita je exkluzivním i inkluzivním principem. Na jednu stranu jsou státy vždy přátelské vůči reemigrantům, na druhou stranu je možnost získání občanství pro nové žadatele nesnadné. Ať už se jedná o byrokratické překážky nebo časový odstup, jakoby se jednalo o zkoušku, která má osvědčit odhodlání „novice“ vstoupit zrovna k tomuto „řádu“.

Stát a společnost si kladou dva neslučitelné nároky. Na jedné straně se snaží zaručit univerzální práva všem bez rozdílu, na druhou stranu je sociální komunita definována na základě specifických „vlastností“, jejichž absence přístupu k těmto univerzálním právům

znemožňuje. Problém inkluze se tedy daleko více než filozofické roviny, dotýká roviny praktické. Jeffrey Alexander v kapitole „Core Solidarity, Ethnic Outgroup, and Social differentiation“ poukazuje na to, že plnohodnotná inkluze do občanské společnosti závisí na především dvou faktorech. Jednak na externích podmínkách, které poukazují na strukturu společnosti obklopující její jádro (core group). Má na mysli ekonomický, politický, integrační a náboženský systém společnosti; čím diferenciovanější tyto systémy jsou, tím více bude možnost inkluze legitimní – tedy **pluralitní a multikulturní společnost je otevřená inkluzi víc, než společnost homogenní**. Druhým podstatným faktorem při procesu inkluze jsou podmínky vnitřní, které vycházejí ze vztahu mezi primordiálními* kvalitami outgroup a core group. Čím větší je na primordiální úrovni komplementarita mezi out- a coregroup, tím spíše budou členové coregroup nakloněni případné inkluzi (Alexander 1988:84). Laicky řečeno, čím méně výrazné budou rozdíly mezi smýšlením skupiny, která se chce začlenit, a skupinou cílovou, tím menší počet třecích ploch se při procesu integrace objeví a tím snazší a méně nápadná inkluze bude.

Castles s Davidsonem v kapitole „Becoming a Citizen“ popisují dva soupeřící principy, na jejichž základě jsou formulovány občanské zákony. Jedná se o právo půdy a právo krve. Právo krve je založeno na národnosti, pojí se s nacionalitou státu; kdežto právo půdy je založeno na místě narození a je spojeno s teritoriem země. Ačkoli je druhý princip daleko benevolentnější a méně emocionální, bylo by jej možno společně s právem krve označit Alexandrovskou rétorikou za principy založené na primordiální solidaritě. Třetí princip, který se začíná v současné legislativě uplatňovat, je založený na právu pobytu a pojí se s postmoderním pojetím světa v pohybu. Podle tohoto třetího principu mohou lidé získat právo na občanství na základě pobytu na území dané země. (Castles a Davidson 2000: 85) To se váže na Alexandrovu občanskou solidaritu, která se vyznačuje vazbami zprostředkovanými, méně emocionálními, abstraktnějšími a uvědoměle vybudovanými. „Namísto odkazování na biologické a teritoriální danosti, ukazují na etické a morální kvality napojené na určité ‚sociální‘ funkce a instituce. Vynořování občanských vazeb můžeme nahlížet jako proces diferenciací, paralelní procesům diferenciací ekonomické, politické a náboženské, tradičně pojednáváním v rámci modernizačních teorií.“ (Alexander 1988: 80) Národní státy, jejichž legislativa je na zmínovaných principech založená uplatňují různé způsoby prezentace procesu udělování občanství a to jak vůči veřejnosti, tak vůči samotným úspěšným žadatelům. Například Spojené státy americké, typická země uplatňující princip

* Primordialita: komunita s primordiálně založenou solidaritou preferuje rasové, teritoriální, příbuzenské, jazykové a náboženské vazby.

půdy, dělá ze snahy o získání občanství něco samozřejmého a žádoucího. Proces udělení státního občanství probíhal například v roce 1996 formou hromadných slavností, kdy byl status „Američanů“ udělován na fotbalových stadionech a v kongresových centrech. Takovéto masové akce jsou součástí vytváření národního mýtu, upevňování loajality vůči nové vlasti, vybudování onoho „*Proud to be American*“. Na druhé straně spektra uvádí Castles s Davidsonem příklad německy hovořících zemí, jejichž legislativa je založena na právu krve, kde být Němcem (Rakušanem, Švýcarem) skutečně znamená pouze být jím narozen a udělení státního občanství je stále jen rozpačitou výjimkou. (Castles a Davidson 2000: 89)

Osvícenství uměle vytvořilo projekt moderního státu, který dnes vnímáme jako přirozený, pocházející od nepaměti. Kořeny hledáme v době, která ještě neměla s moderním pojetím národních států pramálo společného. Na tento paradox poukázala v poslední době událost, nacházející se zcela mimo přísně vědecký kontext sociálních věd. Soutěž *Největší Čech* při nominacích nejruznějších historických osobností často narážela na to, že ten či ta vlastně nejsou tak docela Čechy. Bylo proto příznačné, že neoficiálním vítězem se stala fiktivní postava Járy Cimrmana.

Domnívám se, že změny v myšlení společnosti, jež se dotýkají integrace cizinců, se projeví dříve ve změnách vnímání jednotlivých lidí spíše než v revoluční legislativě. Bude asi ještě nějakou dobu trvat, než se třeba i naše společnost stane otevřenější a kosmopolitnější, a změny se podaří protlačit přes byrokratickou mašinerii do psané zákonné normy. Prozatím se však globalizovaný migrující svět pohybuje v rámci starých pravidel a potýká se s jejich nelogičností připomínající svoji logikou Hlavu XXII.

Literatura:

- Castles, S, Davidson, A. 2000. *Citizenship and Migration*. Macmilan Press. (84 – 101)
- Alexander J. C. 1988 „Core Solidarity, Ethnnic Outgroup, and Social diffrentiation“ In Alexander J *Action and Its Environments*. New York: Columbia University Press. (79 – 106)
- Parsons, Talcott. 1971. *The System of Modern Societies*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, inc. (4-28, 51-85)
- Kouřil, Petr. 2005. *Odluka národa od státu. Reformulované občanství u Castlese a Davidsona*. In Sociální studia (1/2005)